

MAKTAB O’QUVCHILARINI KOGNITIV RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARI.

ADPI 1-kurs magistranti
Sarvinoz Tojidinova
+998 50 508 30 37

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19453193>

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktab o’quvchilarining kognitiv rivojlanishini ta’minlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o’rni tahlil qilinadi. Kognitiv rivojlanishning nazariy asoslari, jumladan, klassik psixologik yondashuvlar hamda zamonaviy innovatsion metodlar asosida o’quvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirish yo’llari yoritilgan. Tadqiqot natijalari zamonaviy pedagogik texnologiyalar o’quvchilarning tafakkuri, mustaqil fikrlashi va muammoli vaziyatlarni hal etish ko’nikmalarini rivojlantirishda samarali ekanligini ko’rsatadi.

Kalit so’zlar: kognitiv rivojlanish, pedagogik texnologiya, innovatsiya, interfaol metodlar, tafakkur, o’qitish jarayoni.

Аннотация: В данной статье анализируется роль современных педагогических технологий в обеспечении когнитивного развития школьников. Освещаются теоретические основы когнитивного развития, включая классические психологические подходы, а также современные инновационные методы, направленные на развитие познавательной деятельности учащихся. Результаты исследования показывают, что современные педагогические технологии эффективно способствуют развитию мышления, самостоятельного мышления и навыков решения проблемных ситуаций у учащихся.

Ключевые слова: когнитивное развитие, педагогическая технология, инновация, интерактивные методы, мышление, образовательный процесс.

Abstract: This article analyzes the role of modern pedagogical technologies in ensuring the cognitive development of school students. It highlights the theoretical foundations of cognitive development, including classical psychological approaches, as well as modern innovative methods aimed at developing students’ cognitive activity. The research results show that modern pedagogical technologies effectively contribute to the development of thinking, independent thinking, and problem-solving skills among students.

Keywords: cognitive development, pedagogical technology, innovation, interactive methods, thinking, teaching process.

Zamonaviy ta’lim tizimida o’quvchilarning kognitiv rivojlanishini ta’minlash muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bugungi globallashuv va axborotlashuv sharoitida o’quvchilarning nafaqat bilim olish, balki mustaqil fikrlash, tahlil qilish va qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirish zarur. Shu sababli, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta’lim jarayoniga joriy etish dolzarb masalaga aylangan.

Kognitiv rivojlanish masalasi psixologiya fanida keng o’rganilgan bo’lib, uning asosiy nazariy manbalari quyidagi olimlar bilan bog’liq:

- Jean Piaget – bolalarda kognitiv rivojlanish bosqichlari nazariyasini ishlab chiqqan
- Lev Vygotsky – ijtimoiy muhit va ta’limning rivojlanishdagi rolini asoslagan
- Albert Bandura – kuzatish va modellar orqali o’rganish nazariyasini ishlab chiqqan

Masalan, Vygotskiy ta’lim va rivojlanish o’zaro bog’liq ekanligini, bolaning rivojlanishi ijtimoiy muhit va muloqot orqali shakllanishini ta’kidlaydi. U tomonidan ilgari surilgan “yaqin

rivojlanish zonasi” tushunchasi o‘quvchining mustaqil bajara oladigan vazifalari bilan kattalar yoki bilimli shaxs yordamida bajara oladigan vazifalari o‘rtasidagi farqni ifodalaydi .

Shuningdek, Piaget nazariyasiga ko‘ra, bolalar bilimni faol o‘zlashtiradi va bu jarayon bosqichma-bosqich kechadi. Zamonaviy tadqiqotlar ham ushbu nazariyalar asosida kognitiv rivojlanishning muhimligini tasdiqlaydi

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni kognitiv rivojlanish bilan bog‘lash masalasi bugungi pedagogika va psixologiya fanining markaziy yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu texnologiyalar nafaqat ta’lim samaradorligini oshiradi, balki o‘quvchilarning bilish jarayonlarini chuqur va tizimli rivojlantirishga xizmat qiladi.

Avvalo, kognitiv rivojlanish – bu o‘quvchining tafakkur, xotira, diqqat, nutq va muammo yechish kabi bilish jarayonlarining shakllanishi va takomillashuvini anglatadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar aynan shu jarayonlarni faollashtirishga qaratilgan bo‘lib, o‘quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi.

Ilmiy nuqtai nazardan qaraganda, zamonaviy pedagogik texnologiyalar konstruktivistik yondashuvga asoslanadi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, bilim tayyor holda berilmaydi, balki o‘quvchi tomonidan faol ravishda “quriladi”. Interfaol metodlar (munozara, muammoli vaziyatlar, loyiha asosida o‘qitish) o‘quvchilarda mustaqil fikrlash va tahliliy tafakkurni rivojlantiradi. Bu esa kognitiv jarayonlarning yuqori darajada ishlashini ta’minlaydi.

Zamonaviy texnologiyalar, ayniqsa, muammoli o‘qitish orqali o‘quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi. Muammoli vaziyatga duch kelgan o‘quvchi mavjud bilimlarini tahlil qiladi, yangi yechimlarni izlaydi va qaror qabul qiladi. Bu jarayon kognitiv faoliyatning asosiy komponentlari – analiz, sintez va umumlashtirishni faollashtiradi.

Bundan tashqari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) kognitiv rivojlanishga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Multimedia vositalari orqali berilgan ma’lumotlar vizual, audial va interaktiv shaklda qabul qilinadi, bu esa xotiraning mustahkamlanishiga va diqqatning uzoqroq saqlanishiga yordam beradi. Raqamli platformalar esa o‘quvchining mustaqil o‘rganish kompetensiyasini rivojlantiradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar shuningdek, metakognitiv ko‘nikmalarni rivojlantirishda ham muhim rol o‘ynaydi. Metakognitsiya – bu o‘quvchining o‘z fikrlash jarayonini anglash va boshqarish qobiliyatidir. Masalan, refleksiya, o‘z-o‘zini baholash va o‘qish strategiyalarini tanlash orqali o‘quvchi o‘z bilimini nazorat qilishni o‘rganadi. Bu esa uning kognitiv mustaqilligini oshiradi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, differensial va individual yondashuv asosida tashkil etilgan ta’lim o‘quvchilarning kognitiv rivojlanishini tezlashtiradi. Har bir o‘quvchining qobiliyati va rivojlanish darajasini hisobga olish orqali ularning intellektual salohiyati maksimal darajada namoyon bo‘ladi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy pedagogik texnologiyalar kognitiv rivojlanish bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, ular o‘quvchilarning bilish faoliyatini faollashtiradi, tafakkurini chuqurlashtiradi va mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantiradi. Shu bois, ta’lim jarayonida innovatsion pedagogik yondashuvlardan samarali foydalanish kognitiv rivojlanishning muhim omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Batson, C. D. *Altruism in Humans*. Oxford University Press. 2011
2. Bandura, A.. *Social Learning Theory*. Prentice Hall. 1977
3. Eisenberg, N., & Mussen, P. *The Roots of Prosocial Behavior in Children*. Cambridge University Press. 1989.
4. Karimova V.M. *Oila psixologiyasi*. Toshkent: O‘qituvchi. 2012

5. G‘oziyev E.G‘. *Umumiy psixologiya*. Toshkent. 2005.
6. Musurmonova O. *Oila pedagogikasi*. Toshkent. 2016.